

KNIHOVNA NOVOVĚKÉ TRADICE
A SOUČASNOSTI

Svazek 69

JOHN LOCKE

Esej o lidském chápání

Přeložil Miloš Dokulil

PRAHA
2012

XXVII. kapitola

O identitě a různosti

§ 1. *V čem spočívá identita.* – Jinou příležitostí, které se mysl často při srovnávání chápe, je sama jsoucnost věci; když uvažujeme o *nějaké věci jako o existující v nějakém určeném čase a místě*, srovnáváme ji s *ní samou, jak existuje v jiném čase*, a podle toho pak tvoříme ideje *identit* a *různosti*. Jakmile vidíme nějakou věc na nějakém místě v nějakém časovém okamžiku, jsme si jisti (ať už je to co chce), že to je právě ta věc, a ne nějaká jiná, která ve stejném čase existuje na jiném místě, ať už jinak ve všech ostatních ohledech může být jakkoli stejná a nerozlišitelná. A v tom právě spočívá *identita*, když se ideje, jimž je připisována, vůbec nemění vůči tomu, čím byly v onom okamžiku, v němž uvažujeme jejich předchozí existenci, s níž srovnáváme přítomnost. Neboť nikdy se nesetkáme s tím a nepovažujeme za možné to, aby dvě věci téhož druhu mohly existovat na stejném místě ve stejné době; z čehož dospíváme ke správnému závěru, že ať už cokoli kdekoli v libovolnou dobu existuje, vylučuje to všechno ostatní téhož druhu a je tam samojediné. Jakmile se tudíž ptáme, zda je nějaká věc stejná či nikoli, vztahuje se to vždy k něčemu, co existovalo v nějakou určitou dobu na nějakém určitém místě a o čem v onom okamžiku bylo jisté, že to je se sebou totožné a ne jiné. Z toho plyne, že jedna věc nemůže mít dva počátky existence ani dvě věci jeden začátek; je přece nemožné, aby dvě věci téhož druhu byly či existovaly ve stejném okamžiku přesně na stejném místě, anebo jedna a táž věc na různých místech. Proto to, co mělo jeden začátek, je stejnou věcí; a co mělo od toho odlišný začátek v čase a místě, není stejným, ale rozdílným. Potíže kolem tohoto vztahu tu byly způsobeny nedostatečnou péčí a pozorností při tom, když mělo být dosaženo přesných pojmů o věcech, jimž je ten vztah připisován.

§ 2. *Identita substancí.* – Máme ideje pouze tří druhů substancí: 1. Boha. 2. Konečných myslících bytostí. 3. Těles.

Za prvé: Bůh je bez začátku, věčný, neměnný a všudy přítomný, a proto pokud jde o jeho identitu, nemohou vznikat žádné pochybnosti.

Za druhé: Vzhledem k tomu, že každý z *konečných duchů* měl svůj určitý čas a místo pro počátek své existence, vztah k onomu času a místu navždy určí každému z nich jeho identitu na tak dlouho, dokud existuje.

Za třetí: Totéž platí o každé *částičce hmoty*; když nedojde k žádání přidání či odnětí hmoty, je táž. Neboť ačkoli se tři druhy substancí – jak je nazýváme – vzájemně nevylučují z téhož místa, přesto je nemůžeme pojímat jinak než tak, že každá z nich nutně vylučuje kteroukoli téhož druhu z téhož místa; neboť jinak by představy a jména pro identitu a různost byly zbytečné a nemohlo by dojít k žádnému takovému rozlišení substancí nebo čehokoli jiného navzájem. Například kdyby mohla být dvě tělesa na téže místě současně, pak by ty dva kousky hmoty musely být jedno a totéž, ať už jsou velké či malé; dokonce by musela být jedno a totéž všechna tělesa. Neboť ze stejného důvodu, že dvě částičky hmoty mohou být na jednom místě, mohou být na jednom místě všechna tělesa; a lze-li toto předpokládat, pak se tím ovšem rozlišení identity a různosti jednoho a více předmětů odnímá působnost, a toto rozlišení se stává směšným. Avšak vzhledem k tomu, že je logicky sporné, aby dvě nebo více věcí byly jednou věcí, identita a různost jsou vztahy a srovnávacími prostředky, které jsou dobře předloženy a intelektu k užítku.

Poněvadž všechny ostatní věci jsou pouze mody či vztahy, spočívající konečkonců v substancích, bude možné posoudit identitu či různost v každém zvláštním případě jejich existence tímž způsobem; až na to, že v těch případech, kdy se existence věci uplatňuje jejich postoupností, jako třeba při činnostech konečných jsoucenců, např. při *pohybu a myšlení*, jež tvoří souvislý sled postoupností, pokud jde o *jejich* rozmanitost, nemůže být zpochybněna. Neboť každá ta činnost zaniká v okamžiku, kdy vzniká, takže nemohou existovat v různých časech nebo v různých místech, jako je to možné u stálých jsoucenců, která mohou v různých časech existovat na odlišných místech; a proto žádný pohyb nebo myšlenka, zvažované v odlišných časech, nemohou být stejné, neboť každá jejich část má odlišný počátek existence.

§ 3. *Principium individuationis*. – Z již řečeného lze snadno odhalit, k čemu se upíná tolik úsilí: *principium individuationis*.⁷⁶ A jde tu, jak je zřejmé, o samotnou existenci, neboť určuje jsoucnu libovolného druhu jeho zvláštní čas a místo, které dvě jsoucna téhož druhu nemohou sdílet. Zdá se sice, že se tohle pojímá snadněji u jednodušších substancí či modů, přesto když se to uváží, není to obtížnější ani u složitých, jen když se dá pozor, nač je tento princip uplatněn. Předpokládáme např. atom, tj. souvislé těleso, mající neměnný povrch a existující v určitém čase a na určitém místě; je zřejmé, že když se o něm v libovolném okamžiku jeho existence uvažuje, je v onom okamžiku se sebou totožné. Neboť tím, že je v onom okamžiku tím, čím je, a ničím jiným, je týmž a takovým musí být i nadále, pokud trvá jeho existence; neboť jen po takovou dobu bude týmž, a ne jiným. Podobně jestliže se spojí dva nebo více atomů do téhož seskupení, každý z těch atomů bude týmž, podle předchozího pravidla; a zatímco atomy existují sjednoceny pohromadě, seskupení skládající se z týchž atomů musí být týmž seskupením – nebo týmž tělesem –, ať už jsou jeho části smíchány sebertozmanitěji. Pakliže se však jeden z oněch atomů odejme nebo jeden nový přidá, už tu nejde o totéž seskupení nebo o totéž těleso. V tom stavu, v němž jsou živá stvoření, není jejich identita závislá na seskupení týchž částic, ale na něčem jiném. Vždyť u nich ani výměna velkých dávek hmoty nepozměňuje identitu: dub, který vyrůstá z rostlinky ve velký strom, je pořád týmž dubem, i když je pak prokletěn; a hřibátko, které vespělo v koně, v některých obdobích tučného a v jiných obdobích hubeného, je po celý ten čas týmž koněm. Ačkoli v obou těchto případech může dojít ke zjevné změně částí, takže vpravdě ani v jednom z obou případů už pak nejde o stejná seskupení hmoty, jsou přesto vpravdě jedno týmž dubem a druhé týmž koněm. Důvodem toho, že v obou těchto případech, tj. u *seskupení hmoty* a u *živého těla*, se identita neuplatňuje pro stejnou věc.

§ 4. *Identita rostlin*. – Musíme tedy uvážit, v čem se dub liší od nějakého seskupení hmoty, a zdá se mi, že rozdíl je v tom, že druhé je pouze soudržností částic hmoty, jakkoli sjednocených, a prvé je takovým jejich uspořádáním, které vytváří části dubu a takovou organizaci těchto částí, která je vhodná k přijímání a rozdělování potravy,

⁷⁶ Latinský výraz pro „původ ozvláštnění“. – Pozn. překl.

aby bylo zajištěno uchování a výstavba dřeva, kůry a listů atd. dubu; a v tom spočívá rostlinný život. To pak je jednou rostlinou, která má takovou organizaci částí v jednom soudržném těle, že se podílí na jednom společném životě; a zůstává nadále touž rostlinou, dokud se podílí na též životě, i kdyby ten život byl sdělován novým hmotným částečkám, životně sjednoceným s živoucí rostlinou v obdobně přetrvávající organizaci odpovídající tomuto druhu rostlin. Neboť tato organizace je v libovolném okamžiku v libovolném souboru hmoty a je v onom zvláštním konkrétním případě odlišena od všech ostatních a je tím individuálním životem, jenž neměnně existuje od uvažovaného okamžiku jak směrem vpřed, tak směrem vzad v též kontinuitě částí, smyslově nevymatelného sledu částí, které se sjednocují s živoucími tělem rostliny; a vykazuje identitu, která tvoří tutéž rostlinu; a všechny její části, části též rostliny jsou nadále částmi též rostliny; a to celou dobu, co existují sjednoceny v této přetrvávající organizaci, která se hodí k zprostředkování onoho společného života všem takto sjednoceným částem.

§ 5. *Identita živočichů*. – Příklad se tak moc neliší u zvířat, aby si to z něj kdokoli neodvodil a neviděl, co tvoří živočicha a udržuje ho týmž. S něčím podobným se setkáváme u strojů, takže nám to může posloužit k ilustraci. Co jsou například hodinky? Je zřejmé, že nejsou ničím jiným než vhodnou organizací či konstrukcí částí k jistému cíli, jehož jsou schopny dosáhnout, přidruží-li se k tomu postačující síla. Kdybychom měli předpokládat, že je tento stroj jedním přetrvávajícím tělem, jehož všechny organizované části se opravovaly, zvětšovaly či zmenšovaly neustálým přidáváním či oddělováním smyslově nevymatelných částí, podléhajících se na jednom společném životě, měli bychom tu něco velmi podobného tělu nějakého živočicha; s tím rozdíllem, že u živočicha vhodnost organizace a pohybu, v němž život spočívá, začínají pospolu, přičemž je pohyb navozen zevnitř; zatímco u strojů síla přichází zjevně zvenjšku a často ji postrádáme, i když sám orgán je v pořádku a vhodné uzpůsoben k jejímu přejímání.

§ 6. *Identita člověka*. – To nám také objasňuje, v čem spočívá identita jednoho a téhož člověka; totiž v ničem jiném než v účasti na též pokračujícím životě, na základě nepřetržitě uplývajících hmotných částeček, v posloupnosti životně sjednocených s týmž organizovaným tělem. Ten, kdo bude klást identitu člověka do něčeho jiného – a tedy

ne obdobně jako u jiných živočichů do jednoho vhodně organizovaného těla, uvažovaného v nějakém libovolném okamžiku a odtud přetrvávajícího v rámci jedné organizace života v rozmanitých postupně uplývajících částech hmoty, s tímto tělem sjednocených –, tomu se obtížně vytvoří embryo, člověk v letech, blázen i člověk umělejší, tak aby byl tímž člověkem, za předpokladu, že by byl jedním a týmž člověkem Set, Ismael, Sókratés, Pilát, sv. Augustin a Cesare Borgia. Neboť jestliže pouze identita duše tvoří jednoho a téhož člověka a jestliže by tu nebylo v povaze hmoty nic, proč by týž individuální duch nemohl být sjednocen s rozmanitými těly, pak bude možné, aby již zmínění lidé, žijící v odlehklých dobách a mající odlišný temperament, snad byli týmž člověkem. Avšak tento způsob mluvy nutně vychází z velmi zvláštního užití slova člověk, uplatněného pro ideu, z níž je vyloučeno tělo a vnější vzezření. A tento způsob mluvy by se ještě hůř shodoval s názory oněch filosofů, kteří připouštějí stěhování duší a míní, že duše lidí mohou být za svá selhání ze správné cesty přesunuty do těl zvířat jako vhodných útulků, s orgány přizpůsobenými k ukojování jejich zvířecích sklonnů. Přesto si však myslím, že i kdyby si někdo mohl být jist tím, že Héliogabalova *duše* se nachází v jednom z jeho vepřů, neřekl by, že onen vepř je *člověk* či *Héliogabalus*.

§ 7. *Identita je přizpůsobena ideji.* – Samotná jednota substance tudíž nezahrnuje všechny druhy identity a ani ji ve všech případech neurčuje. Máme-li ji chápat a posuzovat správně, musíme uvážít, jakou ideu slovo uplatněné představuje; je totiž jedna věc být touž *substancí*, jiná věc být týmž *člověkem* a třetí věc být touž osobou, pakliže *osoba*, *člověk* a *substance* jsou tři jména představující tři rozdílné ideje; neboť takovou, jakou je *idea* příslušející k onomu jménu, musí být rovněž identita. Kdyby se této otázce věnovalo více péče, možná by to bylo zabránilo velké spoustě zmatků, k nimž často dochází v této záležitosti, s nemalými zdánlivými obtížemi, zvláště pokud jde o otázky *osobní identity*, o níž tedy budeme vzápětí trochu uvažovat.

§ 8. *Týž člověk.* – Živočich je živě organizované tělo a tentýž živočich – jak jsme již poznamenali – je jeden a tentýž přetrvávající život, předávaný různým částčkám, jak se náhodou postupně sjednocují v onom organizovaném živém těle. A ať už se povídá kolem jiných definic cokoli, důvtipné pozorování staví mimo jakoukoli pochybnost, že idea v naší mysli, jejímž znakem v našich ústech je zvuk *člověk*,

není ničím jiným než ideou o živočichu jistě odpovídající formy. Neboť si myslím, že se mohu utvrdit v tom, že kdokoli by viděl stvoření podobou a utvářením jako u sebe samého, i kdyby to stvoření nemělo po celý svůj život více rozumu než třeba kočka nebo papoušek, nazýval by je přesto *člověkem*; nebo zase kdyby kdokoli slyšel kočku nebo papouška rozmlouvat, zdůvodňovat a filosofovat, nenazýval by je jinak než *kočkou* nebo *papouškem* a nemyslil by si o nich, že jsou něčím jiným; a že by říkal, že tím prvním byl slabomyslný a rozumem nenadáný člověk a tím druhým velmi inteligentní, rozumem nadaný papoušek.

Zpráva, kterou nacházíme u jednoho velmi významného autora, dostatečně podporuje předpoklad o rozumem nadaném papoušku. Užil těchto slov:⁷⁷

„Záleželo mi na tom, abych se přímo z vlastních úst prince Mořice dověděl vyřčení jednoho rozšířeného příběhu, jemuž je přikládáno mnoho víry a o němž jsem často slyšel od mnoha jiných, o jednom starém papoušku, jehož měl v Brazílii během svého výkonu funkce guvernéra, a ten papoušek mluvil, kladl běžné otázky a odpovídal na ně jako rozumem nadané stvoření; takže ti, kteří patřili k princově družině, většinou dospívali k závěru, že to je čarodějnictví či posedlost; a jeden z princových kaplanů, který nato žil dlouho v Holandsku, od té doby už nikdy nesnesl papouška, ale říkal, že všichni papoušci v sobě nosí ďábla. Slychal jsem mnohé podrobnosti z tohoto příběhu a byl jsem v nich utvrzován lidmi, jimž bylo těžko nevěřit, což mě přimělo k tomu, abych se prince Mořice zeptal, co na tom je pravdy. Řekl, se svou příznačnou výrazovou oprostěností a suchopárností, že je na tom něco pravdy, ale většina z toho, o čem se vyprávělo, že pravdivá není. Chť jsem se od něho dovědět, co tedy bylo na příběhu pravdivé. Řekl mi stručně a chladně, že slyšel o takovém nějakém starém papoušku, když pobýval v Brazílii; a ačkoli tomu vůbec nepřikládal víry, a také to bylo pěkný kus cesty daleko, přesto to v něm vzbudilo zvědavost natolik, že pro něj poslal. Papoušek byl značně velký a velmi starý; a když poprvé přišel do místnosti, v níž byl princ, s mnoha Holanďany kolem sebe, papoušek hned řekl: *Co je tu za společnost bílých mužů?*

⁷⁷ Odkaz zní na dílo s anglicky uvedeným názvem *Memoires of what past in Christendom from 1672, to 1679.* [Česky: Vzpomínky na to, co se dělo v křesťanstvu od 1672 do 1679.] – Pozn. překl.

Pak se papouška zeptala, kdo že je ten muž, a ukázali přítom na prince. Odpověděl, že *nějaký generál či co*. A když papouška přivedli do jeho naprosté blízkosti, princ se zeptal:⁷⁸ *D'ou venez vous?* Papoušek odpověděl: *De Marinnan*. Nato princ: *A qui estes vous?* Papoušek: *A un Portugais*. Princ: *Que fais tu là?* Papoušek: *Je garde les pouilles*. Princ se zasmál a řekl: *Vous gardes les pouilles?* Papoušek odpověděl: *Oui, moi; et je sçai bien faire*. A čtyřikrát pětikrát zamlaskal tak, jako lidé běžně mlaskají na kuřata, když je volají. Uvedl jsem slova tohoto cenného dialogu ve francouzštině, stejně jako mi je sdělil princ Mořic. Ptal jsem se ho, jakým jazykem hovořil papoušek, a princ řekl, že brazilsky. Zeptal jsem se ho, zda rozumí brazilsky; řekl, že ne, ale že se postaral o to, aby měl u sebe dva tlumočníky, jednoho Holanďana, který hovořil brazilsky, a druhého Brazilce, který hovořil holandsky; že se jich ptal odděleně a mezi čtyřma očima a že se oba shodovali ve svých výpovědích a že mu sdělovali o tom, co papoušek říkal, to- též. – Nemohl jsem odolat, abych nevyprávěl tento nevěstní příběh, poněvadž je tak vzdálený všemu běžnému a mám jej z první ruky, ze zdroje, který lze považovat za spolehlivý; přítom se nerozpakují říci, že přinejmenším princ sám se ubezpečoval o všem, co mi říkal, a provždy platí za nadmíru čestného a zbožného muže. Ponechávám teď na vůli přírodovědcům, aby to uvážili, a ostatním lidem, aby tomu případně věřili; v každém případě si myslím, že snad není nevhodné někdy takovými odbočkami proměnit či oživit rušnou scénu, ať už to patří k věci či nikoli.⁷⁹

Dal jsem si práci, aby čtenář měl možnost se obsírně seznámit s příběhem přímo slovy autora, poněvadž se mi zdá, že jej nepovažoval za neuvěřitelný; neboť si nelze představit, že by tak schopný člověk jako on, který dostatečně potvrdil veškerá ta svědectví, která sám podává, dával si tolik práce s tím (a na místě, kde to nemělo co dělat), aby tak těsně s osobou – nejen s člověkem, o němž se zmiňuje

⁷⁸ Sled francouzských vět, spojených s replikami: „Odkud jste?“ „Z Marinnanu.“ – „Komu patříte?“ – „Jednomu Portugalci.“ – „Co tam děláš?“ – „Hlídlám slepice.“ – „Vý hlídáte slepice?“ „Ano, já; umím to dělat dobře.“ – Pozn. překl.

⁷⁹ Má se za to, že Irene M. Pepperbergová svými mnohaletými pokusy s papouškem Alexem (zemřel r. 2007) prokázala jeho schopnosti komunikace s člověkem. – Pozn. překl.

jako o svém příteli, ale také s princem, jemuž vzdává hold pro jeho velkou čestnost a zbožnost – spojoval příběh, který kdyby sám považoval za neuvěřitelný, nezbytně by jej také musel považovat za smyšlný. Jak je zřejmé, princ, jenž ručí za tento příběh, a náš autor, který jej podle něho vypráví, oba dva nazývají toho vypravěče papouškem. A ptám se teď kohokoli, kdo si myslí, že ten příběh stál za vyprávění, zda ten papoušek (a všichni jemu podobní), pakliže vzdědcky takto rozprávěl – a máme tu princovo slovo, že zmíněný tohle dělal – zda tedy, jak říkám, by nebyl ten papoušek považován takovými lidmi za odrůdu *rozumem nadaných bytostí*? A nadto: kvůli tomu všemu, zda by nemělo být připsáno, aby byli lidmi, a ne papoušky?

Neboť předpokládám, že nikoli samojediná idea myslícího nebo rozumem nadaného jsoucna vytváří *ideu člověka* v mínění většiny lidí, ale připojuje se k tomu také idea těla, majícího takovou a takovou podobu; a teprve je-li toto ideou člověka – jedno a totéž postupně se tvořící tělo, nikoli celé najednou v novém převleku –, musí právě tak jako tentýž nehmotný duch spoluvytvářet jednoho a téhož člověka.

§ 9. *Osobní identita*. – Poté co tu bylo předesláno, jak zjistit, v čem spočívá osobní identita, musíme uvážít, co představuje *osoba*. Myslím si, že to je myslící inteligentní bytost, disponující rozumem a reflexí, která je schopná o sobě uvažovat jako o sobě samé, jako o téže myslící věci v různých dobách a na různých místech; a to činí pouze díky tomu vědomí,⁸⁰ které je neoddtělné od myšlení a – jak se mi zdá – které je pro ně podstatné. Je nemožné, aby kdokoli vnímal, aniž by přítom *vnímal*, že vskutku vnímá. Jakmile vidíme, slyšíme, čicháme, chutnáme, cítíme, hloubáme nebo něco chceme, víme, že tak činíme. Takto je tomu vždy, pokud jde o naše přítomné počítky a vjemy; a díky tomu je každý pro sebe tím, co nazývá *vlastním já*; v tomto případě se neuvažuje o tom, zda jedno a totéž já trvá dále v téže či v rozličných substancích. Neboť vzhledem k tomu, že vědomí vždy doprovází přemýšlení a právě ono působí, že každý je pak tím, co nazývá vlastním já, takže se právě tím odlišuje od všech ostatních myslících věcí a jen

⁸⁰ Měli bychom si zřejmě ještě zároveň připomenout, že jde o Lockův termín (*consciousness*), ale také zároveň o nový pojem, rozdílný od koncepce Descartesovy (viz zde II,i,19 a srv. mj. s I,iv,20) nebo od tehdy běžného výrazu „conscience“ (I,iii,8). – Pozn. překl.

v tom spočívá osobní identita, tj. totožnost rozumové bytosti. A jen tak daleko, kam až může toto vědomí sahát zpět k nějaké minulé činnosti či myšlence, tak daleko sahá identita oné osoby; je to totiž vlastní já nyní, jakým bylo tehdy; a právě prostřednictvím téhož vlastního já, spolu s tím jeho přítomným, které o tom nyní uvažuje, ona činnost byla tehdy provedena.

§ 10. *Vědomí tvoří osobní identitu.* – Zkoumejme však dál, zda je vlastní já toutéž identickou substancí. Málo lidí by si asi myslelo, že mají důvod o tom pochybovat, jestliže tyto vjemy se svým vědomím neustále zůstávají přítomny v mysli, čímž by táž myslící věc byla neustále vědomě přítomna a – jak by se předpokládalo – byla by zřejmě vůči sobě jednou a toutéž. Ale to, co v tomto směru zdánlivě působí obtíže, je dáno tím, že toto vědomí bývá vždy narušováno zapomnělostí; že v našich životech nikdy nenastává okamžik, v němž bychom měli celý sled všech našich minulých činností před našima očima v jednom zorném poli, a dokonce i nejlepší paměť ztrácí z dohledu jednu část, zatímco pohlíží na jinou. A my přitom někdy – a to dokonce největší část svého života – neuvažujeme o svém minulém vlastním já, protože se zajímáme o své současné myšlenky, nu a hlubokém spánku nemáme vůbec žádné myšlenky, nebo přinejmenším žádné takové, které by byly spojeny s oním vědomím, jaké si všimá našich myšlenek v bdělém stavu. Pravím, že ve všech těchto případech má naše vědomí své přetřsky, a jakmile ztrácíme z dohledu své vlastní minulé já, kupí se pochybnosti, zda jsme touž myslící věcí, tj. toutéž substancí, či nikoli. Ať už jsou odůvodněné či neodůvodněné, vůbec se netýkají *osobní* identity. Otázkou je, co tvoří toutéž osobu, a ne, zda tu právě vždycky myslí v téže osobě tataž identická substance, poněvadž na tom posledním v tomto případě vůbec nezáleží; různé substancě jsou týmž vědomím (pakliže se na něm podílejí) sjednocovány do téže osoby, stejně jako jsou různá těla týmž životem sjednocována do téhož živočicha, jehož identita je při té substancční změně zachována jednotou jednoho pokračujícího života. Neboť právě toutéž vědomí působí, aby člověk pro sebe sama byl sebou samým, a osobní identita závisí pouze na tom; ať už je to vědomí připojováno výlučně k jediné individuální substanci či je schopno přetrvávat ve sledu různých substancí. Neboť pokud si nějaká inteligentní bytost může vybavit ideu libovolné minulé činnosti s týmž vědomím, jež o té činnosti měla

zpočátku, a s týmž vědomím, jež má o nějaké současné činnosti, jen potud je týmž osobním já. Vždyť přece jen díky tomu vědomí, jež má o svých nynějších myšlenkách a činnostech, je nyní vůči *sobě vlastním já*, a právě tak bude tímž já do té míry, pokud toutéž vědomí je schopno se rozprostřít na skutky minulé či budoucí; a rozhodně by ta bytost nebyla díky časové odlehlosti či změně substance dvěma osobami větší měrou, než může být jeden člověk dvěma lidmi tím, že má dnes na sobě jiné šaty než včera, když si mezitím dlouho či krátce pospal. Totéž vědomí spojuje ony odlehlé děje v *tutéž osobu*, bez ohledu na to, jaké substance přispěly k jejich vyvolání.

§ 11. *Osobní identita při změně substancí.* – Že tomu tak je, je jistým způsobem doloženo v našich vlastních tělech, jejichž veškeré částičky – zatímco jsou životně sjednoceny v tomtéž myslícím a vědomém já, tak, že *citíme*, jakmile se jich dotkne náhodou je překvapivší dobro či zlo, jsou jím podrážděny a uvědomí si je – jsou složkami nás samých, tj. našeho myslícího a vědomého já. Tak jsou pro každého údy jeho vlastního těla částmi jeho samého; má k nim náklonnost a jeví o ně zájem. Je-li mu uřata ruka a je-li tím oddělena od onoho vědomí, které měl o jejím teplu, chladu a dalších pocitech, pak už není nadále částí jeho vlastního já o nic víc než ta nejvzdálenější končina hmoty. Na tomto příkladu vidíme, že *substance*, v níž spočívalo osobní já v jedné době, může doznat proměny v jiné době, aniž dojde ke změně osobní identity; přitom tu není jako problém tataž osoba, ačkoli údy, které právě ještě byly jejími částmi, by byly mezitím uřaty.

§ 12. *Zda je ve změně myslících substancí.* – Otázkou tu však je: Jestliže se změní tataž substance, která myslí, může být touž osobou? Nebo jestliže zůstane substance touž, může být rozdílnými osobami?

A na to odpovídám takto: Především tato otázka není problémem ani v nejmenším pro ty, kdo umisťují myšlení do čisté hmotného živočišného ústrojenství, které postrádá nehmotnou substancí. Neboť ať už je jejich předpoklad pravdivý či ne, tolik je zřejmé, že je podle jejich pojetí osobní identita zachována v něčem jiném než právě v identitě substance; poněvadž živočišná identita je zachována v identitě života, a ne v identitě substance. A tudíž ti, kteří umisťují myšlení výlučně do nějaké nehmotné substance, musí ukázat – dříve než mohou přistoupit k tomu, aby nějak se stoupenci těch výše zmíněných názorů jednali –, proč nelze uchovat osobní identitu při změně nehmotných substancí

nebo při rozmanitosti jednotlivých nehmotných substancí stejně dobře, jako se uchovává živočišná identita při změně materiálních substancí nebo při rozmanitosti jednotlivých těl; ledaže by chtěli říci, že právě nehmotný duch tvoří u zvířat týž život stejně, jako tvoří nehmotný duch tutéž osobu u lidí; ale tohle nepřipustí přinejmenším kartesiáni,⁸¹ ze strachu, že by také ze zvířat vytvářeli myslící věci.

§ 13. Dále, pokud jde o prvou část té otázky, zda může osoba zůstat touž, jestliže se změní táž myslící substance (za předpokladu, že přemýšlejí pouze nehmotné substance), odpovídám na ni následovně: To mohou rozhodnout pouze ti, kdo vědí, co za druh substancí jsou ty, které vskutku myslí, a zda lze vědomí o minulých činnostech převádět z jedné myslící substance na druhou. Připouštím, že tohle by nešlo v případě, že by totéž vědomí bylo ztělesněním téže individuální činnosti. Ale proto, že je přítomným znázorněním nějaké minulé činnosti, bude se ještě muset ukázat, proč nemá být možné, že by mohlo být myslí dáno na vědomí, že něco předtím bylo, co ve skutečnosti nikdy nebylo. A proto to, do jaké míry je vědomí o minulých činnostech připojeno k nějakému jednotlivému činiteli (takže je pravděpodobně nikdo jiný nemůže mít), bude pro nás obtížné určit do té doby, než budeme vědět, jaký to vlastně druh činnosti nemůže být prováděn bez doprovodného reflexního aktu percepce a jak je realizován myslícími substancemi, které nemožno myslet, aniž by si toho byly vědomy. Ale to, co nazýváme *týmž vědomím*, není tentýž individuální akt; proč by tedy jedna intelektuální substance neměla sama sobě ve vědomí vzbuzovat představu, jako by ona sama udělala něco, co nikdy neudělala a co možná bylo učiněno nějakým jiným činitelem? Proč by nějaké takové znázornění nemělo být možné bez reality faktického stavu, stejně jako to je s rozmanitými znázorněními ve snech, které – zatímco sníme – považujeme za pravdivé? Takže to, co nazýváme *týmž vědomím*, bude obtížné stanovit z přirozenosti věcí. A že tomu tak nikdy není, bude námi – pokud nemáme jasnější názory o přirozenosti myslících substancí – nejlépe rozhodnuto odvolávkou na boží dobrotu, neboť Bůh, pokud je dotčeno štěstí či neštěstí kteréhokoli z jeho smyslově vnímajících stvoření, nebude na základě osudového

⁸¹ Od Descartova příjmení (také někdy psaného „Des Cartes“) byl odvozen název pro jeho stoupence: „kartesiáni“. – Pozn. překl.

omylu těchto stvoření přenášet z jednoho na druhého vědomí, které si pak vysluhuje odměnu či trest. Ponechávám tu k úvaze, nakolik právě toto může být argumentem proti těm, kdo by myšlení rádi umístili do nějakého systému plynoucích duchových částic. Abych se však ještě vrátil k otázce, která je před námi: je třeba připustit, že jestliže totéž vědomí (které, jak tu již bylo dokázáno, je naprosto odlišnou věcí od numericky téhož tvaru či pohybu v těle) může být přeneseno z jedné myslící substance na druhou, bude také možné, aby dvě myslící substance vytvořily jednu osobu. Neboť jakmile se zachová totéž vědomí (ať už v téže substancii či v substancích rozdílných), je zachována osobní identita.

§ 14. Pokud jde o druhou část otázky, zda – když zůstává tatáž nehmotná substance – tu mohou být dvě odlišné osoby, zdá se mi, že ta otázka je založena na tom, zda taž nehmotná bytost, která si je vědoma své činnosti za již proběhlého trvání, může být naprosto zbavena veškerého vědomí o své minulé existenci a zda je může pozbyt, aniž by měla způsobilost k jeho opětnému získání, takže jakoby začíná od nového časového úseku nový výčet a má vědomí, které *nemůže* překročit meze tohoto nového stavu. Všichni, kdo zastávají preexistenci, jsou zřejmě tohoto mínění, neboť nepřipouštějí, aby duše měla nějaké přebývající vědomí o tom, co činila v onom preexistenčním stavu, ať už naprosto oddělená od těla či jako vytvářející nějaké jiné tělo; a kdyby zastávali jiný názor, pak je zřejmé, že by měli proti sobě zkušenost. Takže osobní identita nesahá dál, než kam sahá vědomí; a preexistenční duch, který nevězel po mnoho věků ve stavu mlčení, nezbytně musí tvořit rozdílné osoby. Předpokládejme, že by si nějaký křesťan, platonik či pythagorejec myslil, že jeho duše existovala již od té doby, co Bůh ukončil sedmého dne celé své stvořitelské dílo, a předstával by si, že od té doby vystřídala různá lidská těla; jako jsem se již setkal s člověkem, který byl přesvědčen o tom, že sám předtím byl *duš* Sókrata (nakolik zdůvodněně, o tom se teď nechci ptát; tolik však vím, že na tom místě, které zastával a jež vůbec nepatřilo mezi bezvýznamná místa, platil za velmi rozumného muže, a to, co vydal tiskem, naznačuje, že vůbec nepostrádal nadání či vzdělání); řekl by někdo, že ten člověk – tím, že si nebyl vědom žádných Sókratových činů či myšlenek – by mohl být touž *osobou* jako Sókrates? Necht' o tom považuje každý sám u sebe a necht' zároveň vychází z toho,

že má v sobě nehmotného ducha, který je v něm tím, co myslí, a který v té neustálé změně svého těla uchovává jeho totožnost; a co je to pak tím, co nazývá *sebou samým*. Necht' také předpokládá, že ten nehmotný duch je toutéž duší, která byla v Nestorovi či Thersitovi při obléhání Tróje (neboť duše jsou – pokud vůbec něco o nich víme – svou povahou vůči libovolné dávce hmoty neutrální, a ten předpoklad v sobě neskrývá žádnou zřejmou absurdnost), což klidně mohlo nastat, stejně jako teď je duší libovolného jiného člověka. Avšak jelikož on teď nemá žádné vědomí o libovolném z činů buď Nestora, či Thersita, chápe sám sebe nebo může sám sebe chápat jako toutéž osobu s kterým-koli z těch dvou? Mohou se ho nějak týkat činy jednoho či druhého? Může ty činy připisovat sám sobě nebo si myslet, že jsou více jeho vlastními činy než nějakých jiných lidí, kteří kdy existovali? Takže když tohle vědomí nepromiká k žádné z činností libovolného z obou mužů, ten člověk netvoří jedno *já* s žádným z těch dvou o nic víc, než kdyby ta duše nebo nehmotný duch, který mu nyní podává informace, byl stvořen nebo začal existovat poté, až začal informovat jeho současné tělo; i kdyby bylo stokrát pravda, že by též *duch*, který podával informace Nestorovi či Thersitovi tělu, byl poččetně tímž duchem jako ten, který teď informuje tělo jeho. Neboť tím by se ten člověk nestal toutéž osobou s Nestorem o nic víc, než kdyby některé z částek, které kdysi tvořily součást Nestora, byly nyní součástí tohoto muže; též nehmotná substance bez téhož vědomí netvoří toutéž osobu svým spojením s nějakým tělem, stejně jako tatáž částka hmoty nevytváří toutéž osobu, když se s nějakým tělem nespojilo vědomí. Avšak připusťme, že si někdy uvědomí některé z Nestorových činů; pak shledá, že je s Nestorem touž osobou.

§ 15. A takto si můžeme být schopni bez jakýchkoli potíží představit toutéž osobu při vzkříšení, byť v těle, které by přesně svým provedením nebo částmi nebylo tímž, jaké mívala zde; když jde souběžně s duší, která tělo obývá, totéž vědomí. Nicméně však samotná duše by při změně těl stačila leda tomu, komu to, že duše dělá člověka, stačí k tomu, aby vytvořila téhož člověka. Vždyť kdyby duše nějakého knížete, nesoucí v sobě vědomí předchozího života toho knížete, vstoupila do těla nějakého příštípkaře hned poté, co by jeho tělo opustila jeho vlastní duše, každý hned nahlédne, že by byl toutéž *osobou* s knížetem a jen za knížecí činy zodpovědnou. Kdo by však přitom

řekl, že to je tentýž *člověk*? Tělo spoluvytváří člověka, a zřejmě by v tomto případě – jak se dohaduji – hrálo u každého rozhodující roli při určování tohoto člověka; a pak by duše – se všemi svými knížecími myšlenkami kolem toho všeho – nevytvořila jiného člověka. A ten by zůstal tímž příštípkařem pro všechny, kromě pro sebe sama. Víím, že při běžném způsobu mluvy též osoba a též člověk představují jednu a tutéž věc. A opravdu, každý bude mít vždy volnost mluvit, jak se mu zlíbí, a uplatnit artikulované zvuky pro libovolné ideje, jak uzná za vhodné; a může je měnit za jiné, jak často se mu jen zachce. Nicméně však, jakmile chceme zkoumat, co vytváří téhož *ducha*, *člověka* či *osobu*, musíme si ustálit ideje ducha, člověka či osoby ve své mysli; a teprve až si pro sebe rozhodneme, co těmi výrazy míníme, nebude obtížné určit u kteréhokoli z nich (nebo u výrazů dalších), kdy tu jde o totéž a kdy nikoli.

§ 16. *Vědomí tvoří toutéž osobu*. – Ačkoli tedy táž nehmotná substance či duše sama o sobě (bez ohledu na to, kde je a v jakém stavu) nevytváří téhož *člověka*, přesto je zřejmé, že vědomí, ať už jakkoli může být rozpjato (i kdyby to bylo do dávných věků), sjednocuje projevy a činy, i velmi časově vzdálené, do téže *osoby*, stejně jako to činí s projevy a činy bezprostředně předchozího okamžiku; takže ať už má vědomí o přítomných a minulých činech cokoli, právě to je jednou a toutéž osobností, k níž obě přináležejí. Kdybych si byl vědom jak toho, že jsem viděl Noemovu archu a jeho potopu, tak toho, že jsem viděl záplavy Temže z loňské zimy, nebo toho, že právě píši, nemohl bych pochýbovat, že já, které toto právě píše, které vidělo minulou zimu, jak se Temže vylévá z břehů, a které se dívalo na záplavu za velké potopy, je tímž *já* (ať už umístíte to já do libovolné *substance*) právě tak, jako já, který toto píši, jsem tímž *já* teď, zatímco tohle píši (ať už se skládám zcela z téže hmotné či nehmotné substance či nikoli), jako jsem byl včera. Neboť pokud jde o tento bod – být tímž *já* –, vůbec nezáleží na tom, zda toto současné já je vytvořeno z téže nebo z jiných substancí; musím se přece právě tak zabývat nějakou činností, která proběhla před tisíci lety a kterou jsem si nyní přivlastnil tímto sebe-vědomím a za niž jsem také po právu odpovědný, jako jsem odpovědný za to, co jsem učinil právě teď.

§ 17. *Vlastní já závisí na vědomí*. – *Já* je onou vědomou myslící věcí – ať už z jakékoli substance utvořenou (ať duchové či hmotné, jedno-

duché či složené) –, která je smyslově citlivá čili uvědomuje si slast a strast, je způsobilá ke štěstí či neštěstí, takže má o sebe starost, a to do té míry, kam až se rozprostírá její vědomí. Tak přijde každý na to, že malíček, pokud je zahrnut oním vědomím, je právě tak částí onoho já jako to, co je v tomto směru neskonale prvohradější. Kdyby došlo k oddělení toho malíčku od těla a vědomí přitom na této cestě provázelo malíček a opustilo zbytek těla, je zřejmé, že by pak malíček byl osobou, toutéž osobou; a vlastní já by pak nemělo nic společného s oním zbytkem těla. Jako v tomto případě vědomí doprovází substanci, když je jedna část oddělena od jiné, a vědomí pak tvoří tutéž osobu a ustavuje to od něho neoddělitelné vlastní já, tak tomu je rovněž, pokud jde o substance vzdálené v čase. To, s čím se vědomí této současné myslící věci může spojit, tvoří pak tutéž osobu a vytváří s ním – a s ničím jiným – jediné vlastní já; a tak vlastním já připisuje a přivlastňuje všechny skutky oné (myslící) věci jako své vlastní, a to až tak daleko, kam sahá ono vědomí, a rozhodně ne dále; to si uvědomí každý, kdo o tom bude uvažovat.

§ 18. *Kdo se stává objektem odměny a trestu.* – Na této osobní identitě je založeno veškeré právo a spravedlnost, spojené s odměnou a trestem; každý vykazuje starostlivý zájem o štěstí a neštěstí svého vlastního já a nezáleží na tom, co se stane s jakoukoli substancí, která není s oním vědomím spojena nebo jím ovlivněna. Neboť jak je to zřejmé z toho případu, který jsem tu právě uvedl, kdyby vědomí provázelo malíček, jakmile by byl ut'at, vědomí by bylo tímž vědomím provázelo to, které se ještě včera zabývalo celým tělem jako součástí sebe sama, jehož tehdejší činy musí ještě dnes připustit jako své vlastní. Kdyby však totéž tělo nadále žilo a vzápětí po oddělení onoho malíčku získalo své vlastní vycelené vědomí, o němž by malíček nic nevěděl, pak by se o ten malíček jako o část sebe sama vůbec nestaralo a ani by si nemohlo přisvojovat žádné z jeho činností, anebo mu některé z nich připisovat.

§ 19. To nám může ukázat, v čem osobní identita spočívá; nikoli v identitě substance, ale – jak jsem již řekl – v identitě vědomí; a jestliže se v této identitě shodují Sókratés a současný starosta z Quinborough, jsou touž osobou. A jestliže tentýž Sókratés, bdící a spící, se nepodílí na tomtéž vědomí, pak Sókratés bdící a spící nejsou toutéž osobou. A potrestat bdícího Sókrata za to, co si myslí Sókratés spící

a čeho si bdící Sókratés vůbec nikdy nebyl vědom, by bylo stejně ne-spravedlivé jako potrestat jedno dvojče za to, co udělalo druhé dvojče, jeho bratr, a o čem ono samo nic nevědělo; a bylo by potrestáno jen proto, že jejich zevnějšíky se natolik podobají, že se nedali od sebe odlišit; a taková dvojčata už tu byla.

§ 20. Nicméně se možná vyskytne jiná námitka: Připusťme, že zcela pozbudu paměť o jistých údobích svého života, aniž bych měl možnost tohle nějak napravit, takže snad už nikdy si jich nebudu znovu vědom. Cožpak ale nejsem touž osobou, která ony činy dělala, měla ony myšlenky, jichž jsem si byl kdysi vědom, která ony činy dělá, měla pomněl? Na to odpovídám, že si zde musíme přede všimnout toho, na co je slovo *já* uplatněno; a to je v tomto případě pouze *člověk*. A ponevadž se tu předpokládá, že *týž člověk je táž osoba*, lze tu snadno předpokládat, že *já* tu představuje tutéž osobu. Kdyby však bylo možné, aby měl tentýž člověk v různých dobách odlišené a nesdělitelné vědomí, pak je nepochybné, že by týž člověk v různých dobách utvářel různé osoby. Tomu, jak vidíme, dává lidstvo průchod, když dochází k nanejvýš slavnostnímu prohlášení názorů lidí; lidské zákony netrestají blázna za činy střizlivého muže ani střizlivého muže za to, co spáchal blázen, čímž z nich činí dvě osoby. A je to poněkud vyloženo i tím, jak to vyjadřujeme v jazyce, když říkáme, že ten a ten „není ve své kůži“ nebo že „je bez sebe“; v těchto obrazech je naznačeno, jako by ti, kteří je teď užívají (nebo přinejmenším ti, kteří je užili poprvé), uvažovali tak, jako že se ono vlastní já změnilo a jako by ta, sama se sebou totožná osoba už v onom člověku nebyla.

§ 21. *Rozdíl mezi identitou člověka a osoby.* – Přesto je však obtížné pochopit, že by Sókratés jako týž individuální člověk měl být dvěma osobami. Abychom se v této věci dostali dál, musíme uvážit, co se míní výrazem *Sókratés* nebo *týž individuální člověk*.

Za prvé: Musí to být buďto stejná individuální nehmotná myslící substance; zkrátka, početně vzato, táž duše, a nic jiného.

Za druhé: Nebo týž živočich, bez ohledu na nějakou nehmotnou duši.

Za třetí: Anebo týž nehmotný duch, sjednocený s týmž živočichem.

A teď si z těchto předpokladů vyberte, který chcete; je ovšem vyloučeno, aby někdo tvrdil, že osobní identita spočívá v něčem jiném než ve vědomí nebo že sahá dál než vědomí.

Na základě prvního předpokladu je třeba připustit možnost, aby člověk zrozený z různých žen a v odlehklých časech mohl být týmiž člověkem. Je to takový způsob mluvy, který – když jej někdo připustí – musí umožňovat, aby byl týž člověk dvěma odlišnými osobami, jako třeba tací dva, kteří žili v odlišných věcích, aniž jeden věděl o myšlenkách druhého.

Na základě druhého a třetího předpokladu nemůže být Sókratés v tomto životě a na onom světě v žádném případě týmiž člověkem, leda díky témuž vědomí; a tak když dojdeme k tomu, že lidská identita spočívá ve stejné věci, do níž umísťujeme i osobní identitu, nebude žádná potíž připustit, že týž člověk je touž osobou. Pak ovšem ti, kteří umísťují lidskou identitu pouze do vědomí, a ne do něčeho jiného, musí zvážít, jak chtějí dosáhnout toho, aby byl Sókratés jako kojenec týmiž člověkem jako Sókratés po vzkrášení. Ať však pro některé lidi utváří člověka cokoliv (a v důsledku toho i téhož individuálního člověka) – v čemž se asi jen málokterí shodnou –, osobní identitu nemůžeme umísťovat nikam jinam než do vědomí (to je tím jediným, co tvoří to, co pak nazýváme vlastním já), pokud se nechceme zaplést do velkých absurdností.

§ 22. Cožpak není člověk opilý a střízlivý touž osobou? Pročpak by jinak byl potrestán za čin spáchaný v opilosti, bez ohledu na to, že si jej pak už vůbec není vědom? Zrovna tak táž osoba jako člověk, který ve spánku chodí a dělá i jiné věci, je toutéž osobou a je zodpovědná za libovolný přehmat, jehož se v tomto stavu dopustí. Lidské zákony potrestají oba, se spravedlností přiměřenou *jejich* způsobu poznání; neboť v těch případech lidé nemožno bezpečně odlišit, co je reálné a co přetvářka. A tak nevědomost v opilosti či spánku není přípustná jako polehující okolnost.

Neboť ačkoli se trest připojuje k osobnosti a osobnost k vědomí a ačkoli si opilec asi není vědom toho, co učinil, přesto ho lidské soudy po právu potrestají, poněvadž ten čin je proti němu prokázán, zatímco postrádané vědomí v jeho prospěch prokázat nelze.

Smíme však zdůvodněné pomyšlet na to, že až nastane ten velký den, kdy budou tajemství všech srdcí ležet jako na dlani, nikdo nebude

činěn zodpovědným za to, o čem nic neví; nýbrž svůj rozsudek si převezme v souladu s tím, jak ho obžalovalo či ospravedňovalo jeho vědomí.

§ 23. *Samotné vědomí tvoří vlastní já.* – Jen vědomí může sjednocovat vzdálené projevy života do téže osoby; identita substance na to nestáčí. Neboť ať už je tu jakákoli substance, jakkoli utvářená, bez vědomí není osobou. Jinak může být osobou i mrtvola, stejně jako by mohl být libovolný druh substance bez vědomí.

Mohli bychom předpokládat, že ve stejném těle jsou činná dvě odlišná a vzájemně nesdílená vědomí, jedno činné nepřetržitě ve dne, druhé v noci; a na druhé straně totéž vědomí, působící v intervalech na dvě odlišná těla. Pak se ptám, zda v prvním případě by nebyli denní a noční člověk dvěma stejně odlišnými osobami jako Sókratés a Plátón? A zda by v druhém případě nebyla jedna osoba ve dvou odlišných tělech, stejně jako je jeden člověk týmiž ve dvou odlišných oděvech? Vůbec tu nepadá na váhu, kdyby se s ohledem na shora uvedené případy řeklo, že k stejnému a k odlišnému *vědomí* dochází kvůli týmiž odlišným nehmotným substancím, které to vědomí s sebou přivádějí do oněch těl; poněvadž – ať už je to pravda či nikoli – nemělo to na věci nic. Je přece zřejmé, že by *osobní identita* byla určena vědomím stejně, ať už by to vědomí bylo připojováno k nějaké individuální nehmotné substancí či nikoli. Neboť když připustíme, že musí být považována myslící substance v člověku nutně za nehmotnou, je přitom zřejmé, že nehmotná myslící věc se může někdy oddělovat od svého minulého vědomí a být mu opět navrácena, jak se to ukazuje při časté zapomnělosti lidí na vlastní minulé činy, a mysl často oživí vzpomínku na minulé vědomí, které již bylo plných dvacet let ztraceno. Učiňte, aby se intervaly vzpomínání a zapominání pravidelně střídaly každý den a noc, a máte před sebou dvě osoby s týmiž nehmotným duchem, právě tak jako v předchozím případě dvě osoby s týmiž tělem. Takže vlastní *já* není určeno identitou či růzností substance, již si vůbec nemůže být jisto, nýbrž pouze identitou vědomí.

§ 24. *Vlastní já* může vskutku tu substancí, z níž je nyní vytvořeno, pojímat tak, jako že existovala již dříve a pak se sjednotila v tutéž vědomou bytost. Jakmile se však odstraní vědomí, ona substance přestává být vlastním já, nebo přestává být jeho součástí jako kterákoli jiná substance; je to ostatně zřejmé na případě, který jsme tu již uvedli

a jenž se týkal utáteného údu, o jehož teple či chladu nebo dalších podrážděných vlastních já už dále nemá žádné vědomí, takže ten úd patří k vlastním já člověka stejně málo jako kterákoliv jiná hmota vesmíru. Ten případ se bude stejným způsobem vztahovat na kteroukoli nehmotnou substanci, která postrádá ono vědomí, jímž já sám jsem vůči sobě sebou samým; jestliže nemohu některou část bytí té substance na základě rozpomenutí připojit k tomu přítomnému vědomí, jímž jsem nyní sebou samým, pak v oné části bytí té substance už já sám nejsem o nic víc než jakékoli jiné nehmotné jsoucno. Neboť všechno to, co si nějaká substance myslěla nebo co dělala, aniž se na to mohu rozpomenout a díky vědomí učinit to svou vlastní myšlenkou a činem, to všechno mi už patřit nebude, i když nějaká část mne samotného si to myslila nebo to činila, stejně jako kdyby to bylo zamýšleno nebo konáno nějakým jiným nehmotným jsoucnem, existujícím kdekoliv jinde.

§ 25. Souhlasím s tím, že pravděpodobnější názor je, že toto vědomí je připojeno k jedné individuální nehmotné substanci, jejímž je projevem.

Nechť však lidé rozhodnou tuto otázku, jak chtějí, v souladu se svými rozmanitými hypotézami. To však jistě musí připustit každá inteligentní bytost, citlivá na štěstí či neštěstí, že tu je nějaké vlastní já, o něž vykazuje starostlivý zájem a jež by chtěla učinit šťastným; dále že toto já existuje v souvislém trvání déle než jeden okamžik a je možné, že snad bude existovat, jako již existovalo, po měsíce a léta, aniž by byly stanoveny nějaké přesné hranice jeho trvání; a může zůstat tímž vlastním já díky téměř vědomí, které pokračuje do budoucnosti. A tak díky tomuto vědomí přichází člověk na to, že je tímž vlastním já, jež před několika lety vykonalo ten a ten čin, kvůli němuž nyní začne být šťastný či nešťastný. V celém tomto výkladu o vlastním já se neuvazuje o tom, že by táž početní substance tvořila totéž vlastní já; nýbrž je jím totéž přetrvávající vědomí, v němž se mohly sjednotit a opět od něho oddělit rozmanité substance, které po tu dobu, co zůstávaly životně sjednoceny s tehdejšími sídlem tohoto vědomí, byly součástí jednoho a téhož vlastního já. Takto kterýkoli úd našeho těla, životně sjednocený s tím, co je v nás vědomé, tvoří část nás samých; ovšem při oddělení z tohoto životního sjednocení, jímž se toto vědomí projevuje, to, co ještě před chvílí bylo naší částí,

už jí teď víc není, stejně jako není část onoho vlastního já nějakého jiného člověka mou částí (i když není vyloučeno, že se ta část může zakrátko stát reálné částí nějaké jiné osoby). A tak tu máme případ, že se početně táž substance stává částí dvou odlišných osob; a tatáž osoba je zachována vlivem změny různých substancí. I kdybychom byli schopni předpokládat, že je nějaký duch naprosto zbaven veškeré své paměti nebo vědomí o minulých činnostech (stejně jako se setkáváme s tím, že z naší myslí vždycky vyvane většina našich činností, a někdy dokonce všechny), přesto by sjednocení nebo oddělení takové duchové substance nezpůsobilo změnu osobní identity o nic víc, než se to daří při sjednocení či oddělení nějaké hmotné částky. Jakákoli substance, životně sjednocená se současnou myslící bytostí, je částí onoho vpravdě téhož já, které nyní existuje; a cokoli, co je s ním sjednoceno vědomím o předchozích činnostech, tvoří rovněž složku téhož já, které je tímž jak tehdy, tak i nyní.

§ 26. „Osoba“ jako právníký termín. – Osoba je – jak to vidím já – jmenováno pro toto vlastní já. Všude tam, kde se člověk setkává s tím, co nazývá vlastním já, tam – aspoň si to tak myslím – nějaký jiný člověk může říci, že jde o tutéž osobu. Je to právníký termín, jímž se připisují činnosti a odpovídající zásluhy; a tak náleží pouze inteligentní vybaveným činitelům, schopným pochopit zákon a zakoušet štěstí a neštěstí. Tato osobnost rozprávná vlastní já za současnou existenci k tomu, co už je minulostí, pouze vědomím; a jím pak začne projevovat starostlivý zájem o minulé činy vlastního já cítit za ně zodpovědnost, přisvojovat si je a vinit se před ním přesně na stejném podkladě a ze stejného důvodu, jako to činí se skutky přítomnými. Tohle všechno je založeno na starostlivém zájmu o štěstí, na tom nevyhnutelném doprovodném jevu vědomí; toho, co si je vědomo slasti a strasti a touží, aby to vlastní já, které je vědomé, bylo šťastným. A proto, jestliže ono nemůže jakékoli minulé počinání smířit s tím současným vlastním já nebo si je přivlastnit svým vědomím, pak se o ně nezajímá o nic víc, než jako kdyby k nim bývalo vůbec nedošlo; a kdyby se mu dostalo slasti či strasti – tj. odměny či trestu – na účet nějaké takové činnosti, vyjde to pak nastejno, jako kdyby byl někdo učiněn šťastným či nešťastným hned na počátku své vlastní existence, aniž na tom nesl sebelepší vinu. Neboť připustíme, že by teď byl nějaký člověk potrestán za to, co sice předtím učinil v nějakém jiném životě, ale o čem by

mu nebylo zprostředkováno sebemenší vědomí, jaký rozdíl by tu pak byl mezi takovým trestem a tím, že už by byl stvořen jako nešťastný? A proto nám v souladu s tím praví apoštol, že v ten velký den „když soudití bude Bůh tajné věci lidské, odplatí jednomu každému podle skutků jeho“.⁸² Rozsudek bude ospravedlněn vědomím, které budou mít všechny osoby, jež – ať už se objeví v jakýchkoli tělech nebo ať už se vědomí přidrží jakýchkoli substancí – jsou zároven *týmž* osobami, které spáchaly ony činy a zaslouhují za ně onen trest.

§ 27. Dostatečně si uvědomuji, že jsem při pojednávání o tomto námětu učinil jisté předpoklady, které budou některým čtenářům připadat divné, a možná že i samy o sobě takovými jsou. Přesto si však myslím, že jsou omluvitelné v té nevědomosti, v níž se nalézáme, pokud jde o povahu oné myslící věci, která je v nás a na kterou pohlížíme jako na *vlastní já*. Kdybychom ji znali a kdybychom věděli, jak je vázána na jistý systém obíhajících duchových částic, nebo zda by mohla či nemohla provádět své operace myšlení a paměti mimo takové tělo, uspořádané jako to naše, a dále zda se zlíbilo Bohu, že žádný takový duch se nikdy nesjednotí s žádným jiným než právě s takovým tělem, na jehož správném ústrojenství orgánů by pak měla záviset jeho paměť, teprve pak bychom mohli rozpoznat absurdnost některých z těch předpokladů, jež jsem učinil. Když však vezmeme – jako se to nyní běžně dělá (v té temnotě, v níž tyto záležitosti tonou) – duši člověka jako nehmotnou substanci, nezávislou na hmotě a stejně vůči veskeré hmotě netečnou, nemůže pak – už z povahy samotných věcí – být nijak absurdní předpokládat, že může být tataž duše, v různých obdobích, sjednocena s různými těly a s nimi pak vytvářet na onen čas jednoho *člověka*; právě tak předpokládáme, že by mohla být část včerejšího těla ovčího částí zítřejšího těla lidského a že by mohla v onom sjednocení tvořit životnou součást samotného Meliboea,⁸³ stejně jako ji předtím tvořila u jeho berana.

§ 28. *Potíž pramenící ve špatném užívání jmen*. – Abych to uzavřel, ať už začne kterákoli substance existovat, musí být během své existence nutně touž; jakmile začnou existovat jakékoli složeniny substancí,

⁸² *IKor 14,25; 2Kor 5,10.*

⁸³ Zřejmě tu jde o postavu z jedné Vergiliovy eklogy. – Pozn. překl.

pak během sjednocení oněch substancí musí to konkrétní zůstat týmž; jakmile začne existovat kterýkoli modus, během své existence zůstává týmž; a právě tak dojde-li ke složení odlišných substancí a různých modů, platí nadále stejné pravidlo. Takto se ovšem projeví, že potíž nebo nejasnosti, které v těchto věcech neustále jsou, povstávají spíše z nevhodného užívání jmen než z nějaké zateměnosti tkvící přímo v samotných věcech. Neboť bez ohledu na to, co tvoří specifickou ideu, pro níž je užito jména, jestliže se té ideje stále přidržujeme, pak rozlišení čehokoli na totéž a rozdílné bude snadno myslitelné a nemůžeme v tomto směru vzniknout žádná pochybnost.

§ 29. *Pokračující existence tvoří identitu*. – Neboť předpokládáme, že ideou člověka je racionální duch; pak se snadno pozná, co je tentýž člověk; bude jím totiž tentýž duch, a ať už samotný či v nějakém těle, bude *týmž člověkem*. Předpokládáme, že racionální duch životně sjednocený s tělem o jisté stavbě částí tvoří člověka, zatímco onen racionální duch (při uchování oné životné stavby částí, byť přetrvávající v uplývajícím, postupně se měnícím těle) zůstává; bude *týmž člověkem*. Jestliže však pro někoho idea člověka znamená pouze životné sjednocení částí v určité podobě, pak pokud ono životné sjednocení a podoba zůstávají, v tom splynutí, které není týmž jinak leč přetrvávajícím sledem plynoucích částíček, bude zase týmž. Neboť bez ohledu na skladbu tvořící složitou ideu, kdykoli z ní existence činí jednotlivinu (pod jakýmkoli pojmenováním), pak ji tataž *existence, jako přetrvávající*, uchovává jako *totéž* individuum pod týmž pojmenováním.